

УДК 658: 338.124.4

АКТИВІЗАЦІЯ ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ ФІНАНСОВИХ КРИЗОВИХ ЯВИЩ

Ю. Пасічник

Черкаський державний технологічний університет

З'ясовано особливості функціонування українських підприємств в умовах фінансової кризи. Проаналізовано ефективність використання інноваційних ресурсів. Розроблено механізм активізації виробничого потенціалу підприємств, який включає теоретичне обґрунтування, принципи, модель та індикатори.

Ключові слова: виробничий потенціал, ресурси, чинники зовнішнього та внутрішнього середовища, біфуркації, емерджентність, механізм.

Підприємства в економічній системі будь-якої країни відіграють вагомую роль, тому що є головним чинником економічного зростання. Від ефективної роботи промислового сектору економіки залежить конкурентоспроможність економіки в цілому, позитивне сальдо торгівельного балансу, наповнення бюджетів усіх рівнів, створення робочих місць, формування доходів домогосподарств, що, загалом, сприяє забезпеченню добробуту населення. Починаючи з кінця 2008 р. в Україні поширюються негативні економічні і супутні їм соціальні тенденції, пов'язані зі світовою фінансовою кризою. Протистояти цим негативним тенденціям повинні також і промислові підприємства, активізуючи свій виробничий потенціал.

Проблемами виробничого потенціалу в різних його аспектах присвятили свої праці зарубіжні вчені-економісти, зокрема Е. Менсфілд, Б. Сонтю, Б. Твісс.

У першому десятиріччі ХХ ст. цю актуальну проблему досліджували українські та російські вчені – А. Анчішкін, Л. Абалкін, О. Амоша, А. Борисов, В. Геєць, О. Іванілов, Г. Косовська, О. Олексюк, П. Осіпов, А. Поддєрьогін.

Незважаючи на достатню кількість публікацій з цієї проблематики, з урахуванням перманентної дії зовнішніх чинників, зокрема в умовах фінансової кризи, пошук оптимальних напрямів використання потенціалу підприємств буде мати актуальне значення.

Метою статті є виявлення основних напрямів та механізмів активізації виробничого потенціалу підприємств.

Завданнями статті є:

- з'ясування специфіки терміна “потенціал” щодо виробничих підприємств;
- аналіз ефективності використання виробничого потенціалу вітчизняних підприємств;
- формування механізму активізації виробничого потенціалу.

Ефективне використання виробничого потенціалу завжди сприяло стабільному економічному стану будь-якого підприємства, тому є доцільним з'ясувати специфіку прояву цього терміна в нинішніх умовах фінансової кризи.

Термін “потенціал” в перекладі з латинської *potentia* означає сила, міць, і визначається як сукупність наявних засобів, можливостей в певній галузі, наприклад, військовий потенціал будь-якої країни – сукупність її економічних, морально-політичних і військових ресурсів для ведення війни [11, с. 404]. Не торкаючись усіх сукупних значень цього терміна з'ясуємо лише значення “виробничого потенціалу”.

О. Федонін, І. Репіна, О. Олексюк визначають виробничий потенціал як наявні та приховані можливості підприємства щодо залучення та використання факторів виробництва для випуску максимально можливого обсягу продукції (послуг) [8, с. 14].

О. Анчішкін визначає виробничий потенціал як сукупність ресурсів, які в процесі виробництва набувають форми факторів виробництва [1, с. 53].

О. Іванілов відзначає, що потенціал підприємства включає сукупність ресурсів та можливостей, за допомогою яких забезпечуються певні досягнення [3, с. 5–7].

З урахуванням специфіки розвитку підприємств на межі ХХ та ХХІ ст. варіювались ресурсні складові виробничого потенціалу.

Наприклад, С. Іщук виділяє елемент виробничого потенціалу, розуміючи, що це виробничий ресурс, який стає складовою виробничого процесу [4, с. 48–56].

О. Федонін, І. Репіна, О. Олексюк у складі виробничого потенціалу виділяють фінансовий, маркетинговий, інфраструктурний та науково-технічний [8, с. 10].

Т. Примак вважає що, до складових виробничого потенціалу підприємства належать матеріальні, нематеріальні, трудові, фінансові [9, с. 21–22].

П. Осіпов у потенціалі підприємства виділяє потужнісний, ресурсний, економічний [6].

В. Павлова виділяє виробничі, фінансові, маркетингові організаційні ресурси та менеджмент [7, с. 65–67].

Отже, вітчизняні вчені роблять акценти на окремих складових виробничого потенціалу в залежності від специфіки виконаного дослідження.

Основна проблема в дослідженні виробничого потенціалу зумовлюється багатоваріантністю проявів цих складових під впливом внутрішніх та зовнішніх чинників. Також необхідно врахувати, що сучасне виробниче підприємство достатнього середнього рівня, а також і всі інші більшого значення за обсягами виробництва та реалізації продукції є доволі складною економіко-соціальною системою, відкритого і динамічного спрямування із своїми стратегіями, тактичними цілями, що в сукупності зумовлюють певні особливості функціонування та розвитку.

Згідно з методологією та інструментарієм системного підходу із особливостей і закономірностей функціонування окремих елементів неможливо вивести правила, напрями, і відповідно, закономірності функціонування всієї системи.

Стосовно підприємства це означає що потенційні можливості конкретного структурного підрозділу лише тоді можуть бути реалізовані, коли адекватно використовуються потенційні можливості, підкріплені відповідними ресурсами інших підрозділів підприємства.

Наявність у технологічному, технічному, сировинному, трудовому тощо ланцюжку виробництва окремого підрозділу, який має менші можливості, ніж інші, знижує їх потенціал.

У процесі функціонування підприємства структурні підрозділи зазнають перманентних впливів чинників зовнішнього і внутрішнього середовища.

В окремих ситуаціях вплив зовнішнього середовища превалює над внутрішнім.

Для забезпечення стабільного функціонування підприємство повинно бути гомеостатичним.

Як визначає В. Буданов: “Гомеостаз – це підтримання програм функціонування системи, її внутрішніх характеристик у визначених межах, які дозволяють рухатись до визначеної мети” [2, с. 289]. Мета – програма поведінки системи в стані гомеостазу називається аттрактором. Система в межах будь-якого рівня існує лише за рахунок споживання енергії, або ж є дисипативною. Енергія може бути направлена за трьома векторами – підтримання наявного стану системи, перехід на нижчий рівень або ж перехід на більш високий рівень (схематично це можливо зобразити на схемі (рис. 1) [2, с. 376].

Перехід з одного рівня на інший здійснюється в точках біфуркації. Будь-який рівень характеризується власними показниками, або ж параметрами порядку.

Нині таких параметрів відомо близько 50 – від сталої М. Планка до швидкості світла [2, с. 376]. Розвиток по горизонталі – це такий розвиток, коли вся енергія системи втрачається на підтримання наявного стану системи. Цей шлях – шлях екстенсивного розвитку. Страх вийти із цього стану – це страх змін або біфуркацій. Згадаємо окремі підтвердження цьому постулату. Так, відоме китайське прислів'я: “немає нічого страшнішого, як жити в епоху змін”. Але відоме також і висловлювання, що війна рухає суспільний розвиток швидше, ніж сотні університетів. Для людської спільноти особливими параметрами порядку слугують юридичні акти – конституції, кодекси, закони тощо. Відхилення від встановлених суспільством норм і правил у соціології називається маргінальністю. Постмодернізм розглядає будь-яку маргінальність як рівноцінну. С. Удовик пропонує виділити два типи:

Тип I – відхилення в бік попереднього рівня, що призводить до входження в зону біфуркації, яка, в свою чергу, продукує такий стан системи, що є велика ймовірність дезінтеграції системи і хаосу елементів.

Тип II – відхилення в бік більш високого рівня. Така маргіальність значно підвищує ймовірність переходу на інший ієрархічний рівень. Але старі структури можуть мирно співіснувати з новими, якщо їх енергія спрямована в напрямі мети системи [14, с. 377].

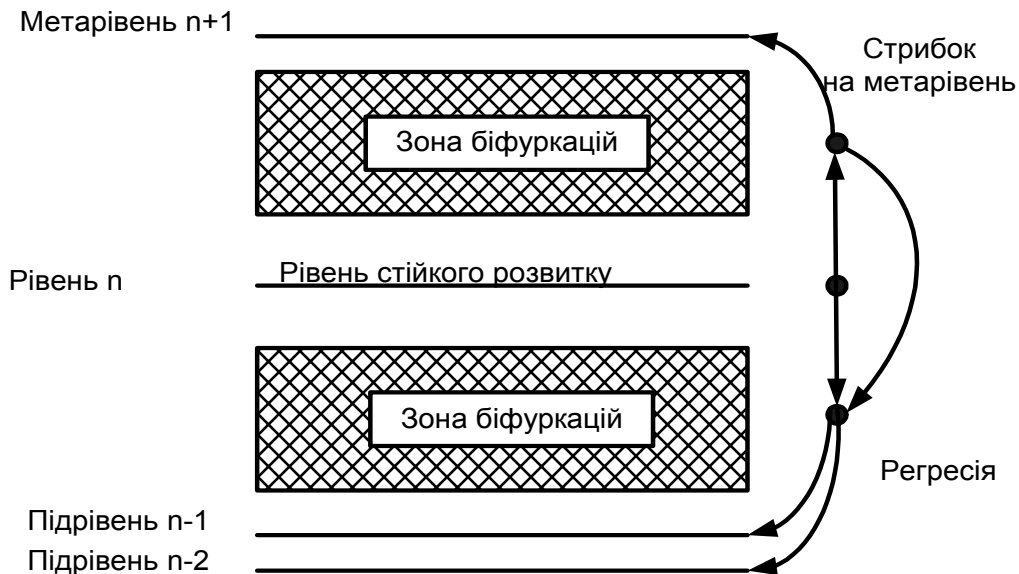

Рис. 1. Схема переходу системи через точки біфуркації на інші рівні

Значення цього постулату для підприємств України, які функціонують у нинішніх реаліях полягає в такому:

- наявності чітко визначеної стратегії та тактики розвитку, адаптованої до головних векторів розвитку економічної системи;
- використанні в поточній діяльності сучасних підходів менеджменту та маркетингу;
- збалансованому використанні всіх складових виробничого потенціалу.

Проаналізуємо ситуацію з українськими підприємствами. За основу візьмемо офіційні дані Державного комітету статистики України [12].

У лютому 2009 р. індекс промислової продукції проти відповідного періоду 2009 р. становив 68,4% (у січні 2009 р. – 65,9%), за підсумками двох місяців – 67,2%.

У добувній промисловості у січні-лютому 2009 р. відносно січня-лютого 2008 р. отримано такі темпи промислового виробництва: в цілому по галузі – 81,4%, у тому числі на підприємствах з добування вугілля і торфу – 93,5%, металевих руд – 67,7%, вуглеводнів – 98,3%. За січень-лютий 2009 р. було видобуто 3,5 млрд м³ природного газу, 479 тис. т сирої нафти, виготовлено (видобуто) 9,4 млн т готового вугілля, 9 млн т руди та концентратів залізних неагломерованих.

У переробній промисловості індекс виробництва продукції у лютому 2009 р. проти попереднього місяця 2009 р. й аналогічного місяця 2008 р. становив, відповідно, 112,4% і 62,1%, за січень-лютий 2009 р. порівняно з відповідним періодом 2008 р. – 60,4%.

На підприємствах легкої промисловості виробництво продукції становило 62,5% відносно обсягів січня-лютого 2008 р. Темпи росту продукції у лютому 2009 р. проти відповідного місяця 2008 р. становили у текстильному виробництві 57,1% (у січні 2009 р. – 47%), за період з початку року – 53,1%, виробництві одягу, хутра та виробів з хутра – 60,7% (64,8%) і 62,5%, шкіри, виробів зі шкіри та інших матеріалів – 80% (77,8%) і 79,1%. За 2 місяці 2009 р. вироблено 7,8 млн м² тканин (на 56% менше проти січня-лютого 2008 р.), 6,8 млн пар панчішно-шкарпеткових виробів (на 25%), 408 тис. шт. одягу верхнього трикотажного (на 36%), 3 млн пар взуття (на 16%).

У хімічній та нафтохімічній промисловості виробництво продукції становило 56,4% проти обсягів січня-лютого 2008 р. На підприємствах з виробництва основної хімічної продукції темпи росту становили 50,5%, у фармацевтичному виробництві – 79,1%, у виробництві гумових і пластмасових виробів, відповідно, 30,9 і 60,4%. За січень-лютий 2009 р. вироблено 439 тис. т аміаку синтетичного, 334 тис. т добрив азотних мінеральних чи хімічних, 103 тис. т кислоти сірчаної, 6,6 тис. т мила і поверхнево-активних органічних препаратів, 448 тис. шин.

У металургійному виробництві та виробництві готових металевих виробів у лютому 2009 р. порівняно з відповідним місяцем 2008 р. індекс промислової продукції становив 59,3%, за підсумками січня-лютого 2009 р. – 56,7%. На підприємствах з виробництва чавуну, сталі та феросплавів темпи виробництва продукції у січні-лютому 2009 р. становили 58,6%, труб – 53,8, кольорових металів – 64,9, готових металевих виробів – 46,6%. У січні-лютому 2009 р. виплавлено 3,8 млн т чавуну, 2,5 млн т сталі без напівфабрикатів, отриманих безперервним литтям, 2,1 млн т напівфабрикатів, отриманих безперервним литтям, випущено 2,3 млн т готового прокату, 237 тис. т труб і профілів пустотілих з металів чорних.

Фінансовий результат підприємств від звичайної діяльності до оподаткування (крім малих, сільськогосподарських підприємств та установ, що утримуються за рахунок бюджету) за січень 2009 р. становив 4,7 млрд грн (загальна сума прибутку – 13,4 млрд грн, збитків – 8,7 млрд грн).

Протягом січня 2009 р. збитково працювало 43,0% підприємств, що на 7,8 відсоткового пункту більше, ніж за січень 2008 р. Найбільше таких підприємств у будівництві (51,9% від загальної кількості підприємств відповідного виду діяльності), промисловості (50,4%), на транспорті та зв'язку (47,7%), наданні комунальних та індивідуальних послуг, у сфері культури та спорту (44,1%).

Індекс споживчих цін (індекс інфляції) у січні-лютому 2009 р. становив 104,4% (у січні-лютому 2008 р. – 105,7%).

Індекс реальної заробітної плати у січні 2009 р. порівняно з груднем 2008 р. становив 80,6%, порівняно з січнем 2008 р. – 88,2%.

Як свідчить аналіз цих даних, вплив чинників зовнішнього середовища, генерованих світовою фінансовою кризою досить значний. Не торкаючись всього спектру досліджень з цієї проблематики зупинимось лише на одному напрямі – активізації використання виробничого потенціалу.

Реалізувати цей напрям передбачається з використанням відповідного механізму. Найбільш вагомі складові цього механізму представлені на рис. 2.

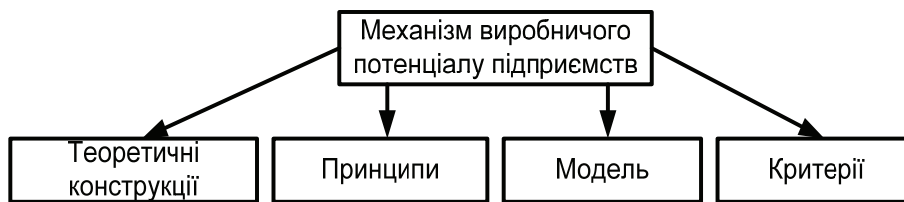

Рис. 2. Схема активізації механізму виробничого потенціалу підприємств

З'ясуємо їх у такій послідовності.

Теоретичні конструкції. Теоретичне забезпечення відповідного наукового рівня є домінантою цього механізму. Серед відомих теоретичних розробок щодо забезпечення ефективного функціонування виокремимо ті, які в сучасних умовах є найбільш сприйнятливими, а саме положення не лінійності та емерджентності.

Світ модерну характеризувався лінійним мисленням і одновимірним, ієрархічним світосприйняттям. Такий суспільний устрій формувався виключно в авторитарних державах: Римі, Єгипті – часів імператорів, імперій Олександра Македонського, Карла Великого, СРСР. Але об'єктивність суспільного розвитку передбачає відкритість системи, що є основним рушієм її розвитку. Про недієздатність закритої системи свідчить теорема Геделя – у замкнутій системі ентропія (міра хаосу) з часом збільшується, в результаті чого порядок, який існував у цій системі, повинен зникнути.

Термін існування цієї суспільної системи залежить від внутрішніх дій сил, що підтримують цей порядок, зокрема політичної складової. За часів СРСР значні суперечності, які існували всередині системи, гасились адміністративними методами, включаючи елементи насилля.

До висновків, зроблених Геделем, приєднується А. Тарський. Загальну інтерпретацію цих теорем формулює А. Кобляков, який стверджує: “Протиріччя, які виникають у формально-замкнутій мовній системі і які принципово не можуть бути вирішені засобами системи, можуть віднайти вирішення лише на мові більш високого рівня M_L , яка є метамовою (системою більшої розмірності) відносно L , як системи меншої розмірності [10, с. 315]. У цій теорії під мовою розуміють будь-яку систему, що має ієрархічну будову. Цей постулат, який ґрунтується на наведених теоремах, в умовах сьогодення має для України надзвичайно важливе значення. Саме зараз необхідне усвідомлення всім суспільством правильного вибору стратегії розвитку України – інтеграції до Європейського Союзу, як структури, що має вищий ієрархічний рівень. Але водночас виникає супутнє питання про шляхи інтеграції, у тому числі проходження точок біфуркації. Якщо правильно визначити напрями інтеграції, обґрунтувати терміни, узгодити позиції з Європейським Союзом, то цей шлях можна пройти з найменшими соціальними потрясіннями, фінансовими витратами і, відповідно, затраченою кількістю енергії. Досвід наших географічних сусідів, а також інших країн колишнього соціалістичного табору підтверджує, що цей шлях не є легким, але досяжним.

На підтвердження нелінійності розвитку можна навести такі факти: післявоєнне “німецьке чудо” – проєкт ордолібералістів, які, завдячуючи реформам Л. Ерхарда, вивели Німеччину із кризи; «японське чудо» – проєкт японських соціалістів, які, починаючи ще з 50-х років ХХ ст., після невдач лібералізму (навіть під контролем окупаційної влади США), запропонували колективістські соціовиробничі структури; “третій шлях” нових лібералів на початку ХХІ ст. в Англії під керівництвом Т. Блера; Г. Шредера – в Німеччині та інших країнах [15, с. 4].

Отже, застосовуваність цього постулату щодо України полягає в тому, що розвиток відбувається за суспільними законами, які, інтерпретуючись відносно до конкретної країни, можуть мати специфічні прояви. Наприклад, для досягнення інтегрування до Європейського Союзу країни колишнього соціалістичного табору поступово, але цілеспрямовано формували стратегію і тактику реформ, поступово наближаючись до стандартів Європейського Союзу. Для окремих країн цей шлях був досить складним, але різких тривалих коливань у політичному, економічному, військовому тощо зрізах не відбувалось.

З’ясуємо значення емерджентності (динамічна ієрархічність). Згідно з Англо-російським словником: emergent: 1) появлятися, виходити; 2) вияснити; 3) вставати, виникати; emergent a: 1) раптово з’явитися; 2) політ. Новий, який отримав незалежність [5, с. 249–250]. Щодо суспільних систем цей постулат передбачає появу нової якості у стані конкурентної системи. Цей стан може виникнути, коли система намагається змінити рівень. При проходженні точок біфуркації з’являються турбулентні (некеровані) процеси, які можуть приймати вид страйків, громадянської непокори, мітингів, інколи в окремих випадках – збройних сутичок. Ці процеси мали місце протягом 2003–2005 рр. в Білорусі, Грузії, Україні, Узбекистані, а також перманентно – в “гарячих точках” – Ізраїлі, Палестині, Іраку. Але за нормального суспільного розвитку таких процесів може і не виникати, або ж вони носять короткотерміновий характер, достатньо пригадати, як переходили на інший рівень національні системи постсоціалістичних країн. Для них проходження біфуркації також не викликало особливих проблем, і динамічну нерівновагу там сприйняли, як природний стан системи, а динамічну, рухому свідомість – як новий тип мислення. Отже, проходження точок біфуркації може протікати без особливих ускладнень, якщо всі внутрішні елементи системи мають мету, яка збігається з метою системи, яка передбачає перехід на новий, якісніший рівень. Якщо ж мета окремих елементів не збігається з метою системи через будь-які обставини – бажаного результату досягти не вдається. Так було в часи горбачовської “перебудови”, коли було задеклароване нове мислення без суттєвої зміни інших складових національної системи, в ролі якої виступав СРСР.

Обґрунтуємо відповідні принципи і узагальнимо їх (табл. 1).

Таблиця 1

Принципи ефективного використання виробничого потенціалу підприємств

Принцип	Суть принципу
Системності	Використання всіх ресурсів підприємств збалансовано, не допускати значних відхилень у технологічному ланцюжку, по потужностях врахування дії чинників зовнішнього і внутрішнього середовища.
Цільової орієнтації	Дії всіх структурних підрозділів повинні бути узгоджені, підпорядковуватись сформованій стратегії та тактиці.
Економічної самостійності	Для забезпечення конкурентоспроможності продукції та послуг підприємства повинні спільно сформувавши план дій, які на найближчий період так і на перспективу всіх підрозділів.
Узгодженості	Серед структурних підрозділів підприємства має бути узгодженість щодо технології, маркетингових досліджень, руху фінансових ресурсів. У зовнішньому середовищі підприємствам доцільно узгодити спільні дії щодо оподаткування, митних квот, залізничних тарифів, рівня рентабельності тощо.
Адекватності	Дії структурних підрозділів повинні адекватно реагувати на вплив чинників зовнішнього і внутрішнього середовища і формувати оптимальні напрями дій.
Соціальної справедливості	У нинішніх умовах ефективне використання виробничого потенціалу вагоме значення набуває використання трудового потенціалу, тому власникам і менеджерам підприємств необхідно гуманно підходити до функціонування цього виду ресурсу. Це можуть бути узгоджені дії адміністрації і трудового колективу щодо режиму праці та відпочинку, рівня оплати праці, соціальних гарантій.

Реалізація цих принципів сприятиме більш оптимальному використанню складових виробничого потенціалу.

Моделі. Нині розроблено безліч моделей використання потенціалу підприємств, але беззаперечною є модель з активізацією інноваційного потенціалу. Проаналізуємо ситуацію із інноваціями на підприємствах України протягом 2000–2007 рр. (табл. 2) [13, с. 331–333].

Таблиця 2

Показники інноваційного розвитку підприємств України протягом 2000–2007 рр.

Показники	Роки				
	2000	2004	2005	2006	2007
Обсяг наукових та науково-технічних робіт, виконаних власними силами організацій (підприємств), за видами робіт, у фактичних цінах, млн грн	1 978,4	4 121,4	4 818,6	5 354,6	6 700,7
Кількість інноваційно-активних промислових підприємств, одиниць	1 497	1 359	1 193	1 118	1 472
Розподіл обсягу фінансування інноваційної діяльності у промисловості млн грн всього	1 757,1	45 346	5 751,6	6 160,1	10 821,0
в тому числі: за рахунок Державного бюджету	7,7	63,4	28,1	114,4	144,8
місцевих бюджетів	1,8	1,6	14,9	14,0	7,3
власних коштів	1 399,3	3 501,5	5 045,4	5 211,4	7 969,7
Коштів інвесторів: вітчизняних	49,4	10,6	79,6	26,3	26,2
іноземних держав	133,1	112,4	157,9	176,2	321,8
інших джерел	165,8	845,1	425,7	617,7	2351,2
Впровадження прогресивних технологічних процесів, одиниць	1403	1727	1808	1145	1419

Як свідчить аналіз цих показників, незважаючи на вагоме збільшення обсягу науково-технічних робіт – з 1 978,4 млн грн у 2000 р. до 6 700,7 млн грн, у 2007 році адекватного збільшення чисельності інноваційно-активних підприємств або впровадження нових технологічних процесів не відбулося. Це є свідченням низької активності інноваційних процесів. Мізерні кошти, які направляються на ці процеси із державного та місцевих бюджетів, надзвичайна обмеженість іноземних інвесторів також не сприяють активізації цих процесів. Беручи до уваги проблеми з наповнюваністю бюджетів всіх рівнів, у січні 2009 р. працювали збитково, що також не сприяє інноваційним вкладенням. Є доцільним напрям інноваційних вкладень з орієнтацією на власну сировинну базу, вітчизняного покупця, товари відповідної якості.

Якщо врахувати, що близько 20% ринку харчових продуктів, 70% побутового утилітарного призначення, 30% медикаментів в Україні зайнято товарами імпортного виготовлення, то є очевидним, що тут є значні резерви.

Головне завдання менеджерів підприємств повинно бути зосереджено на формуванні виробничих, маркетингових програм з орієнтацією на вітчизняного споживача. Інноваційні розробки у вирішенні цих проблем будуть відігравати важливу роль.

Для поточного контролю за ефективним використанням виробничого потенціалу доцільно використовувати певні показники. Необхідно зазначити, що в літературі економічного змісту – статтях, навчальних підручниках, посібниках, монографіях, дисертаційних працях досить комплексно представлено ці показники.

Пропоновані підходи щодо критеріїв активізації виробничого потенціалу враховують певні умови роботи вітчизняних підприємств і акцентують увагу саме на потенційних можливостях конкретного підприємства.

Беручи до уваги обґрунтовані теоретичні конструкції щодо ефективного використання виробничого потенціалу, можна так у формалізованому вигляді це подати:

$$P = f \sum_{i=1}^n N_i,$$

де P – виробничий потенціал підприємства; N – види ресурсів; n – кількість визначених видів ресурсів.

Відповідно рівень використання виробничого потенціалу буде мати такий вигляд:

$$P_z = \sum_{i=1}^n N_i Z_i,$$

де P_z – рівень використання виробничого потенціалу підприємства; Z_i – рівень використання i -того ресурсу.

Рівень використання може бути як плановим (прогнозним), так і фактичним, який використовується для виявлення резервів виробництва.

Більш детально може визначити рівень використання виробничого потенціалу з врахуванням впливу чинників зовнішнього або внутрішнього середовища, застосувавши виробничу функцію:

$$P_z = RT^a S^b F^c,$$

де R – коефіцієнт приведення; T – трудовий потенціал; S – потенціал предметів праці; F – потенціал засобів праці; a, b, c – коефіцієнти, які характеризують вплив певного чинника на рівень використання виробничого потенціалу.

Рівень зменшення потенціалу від впливу чинників також можна записати у формалізованому вигляді, для цього зробимо припущення, що у внутрішньому середовищі генерується вплив від одного елемента на кожен вид ресурсів, а від зовнішнього середовища – від декількох:

$$P_j = \sum_{i=1}^n O_n D_{Oi} + \sum_{i=1}^n M_n D_{Mi},$$

де P_j – рівень зменшення виробничого потенціалу від впливу чинників; O_n – дія одноелементних чинників; M_n – дія багатоелементних чинників; $D_{O_j}D_{M_i}$ – коефіцієнти, які враховують частку чинників, відповідно, внутрішнього та зовнішнього середовища в загальному їх обсязі.

Пропоновані критерії використання виробничого потенціалу дозволяють оперативно орієнтуватись при формуванні поточних цілей підприємства.

Сучасні умови функціонування підприємств є надзвичайно складними. Згідно з оцінками фахівців МВФ, Світового банку фінансова криза може затягнутись до трьох років. Серед основних завдань, які постають перед українськими підприємствами, вагоме значення необхідно надати ефективному використанню всіх ресурсів та резервів виробництва, що можливо реалізувати оптимально використовуючи наявний виробничий потенціал. Запропонований механізм активізації цього потенціалу сприятиме більш повному його використанню. Беручи до уваги важливість цієї проблематики, є доцільним зосередити науковий потенціал відповідних фахівців у цьому напрямі.

1. *Анчишкин А.* Прогнозирование роста социалистической экономики. – М.: Экономика, 1973. – 343 с.
2. *Буданов В.Г.* Трансдисциплинарное образование, технологии и принципы синергетики // Синергетическая парадигма. – М.: Прогресс-Традиция, 2000. – 536 с.
3. *Іванілов О.С.* Інноваційний потенціал підприємства / О.С. Іванілов, О.М. Торяник // Економіка. Фінанси. Право. – 2004. – № 12. – С. 5–7.
4. *Іщук С.* Концептуальні засади формування та розвитку виробничого потенціалу промислових підприємств // Регіональна економіка. – № 3. – 2005. – С. 48–56.
5. *Мюллер В.К.* Англо-русский словарь. 53.000 слов / Изд. 17-е, испр. и доп. – М: Русский язык, 1978. – 888 с.
6. *Осіпов П.В.* Автореф. дис. д-ра екон. наук. – Одеса, 2004. – 30 с.
7. *Павлова В.А.* Дослідження потенційних можливостей підприємства в контексті його конкурентоспроможності // Академічний огляд. – 2004. – № 2. – С. 65–67.
8. Потенціал підприємства: формування та оцінка: Навч. посібник / О.С. Федонін, І.М. Репіна, О.І. Олексюк. – Київ: КНЕУ. – 316 с.
9. *Примак Т.О.* Економіка підприємства: навчальний посібник – 4-те вид., стер. – К.: Вікар, 2006. – 219 с.
10. Синергетическая парадигма. Многообразие методов и подходов. – М.: Прогресс-Традиция, 2000. – 536 с.
11. Словарь иностранных слов: 18-е изд., стер. – М.: Рус. яз., 1989. – 624 с.
12. Соціально-економічне становище України за січень-лютий 2009 р. www.ukrstat.gov.ua
13. Статистичний щорічний України за 2007 рік. – К.: Консультант, 2008. – 572 с.
14. *Удовик С.Л.* Глобализация: семиотические подходы. – М.: Рефл-бук; К.: Ваклер, 2002. – 480 с.
15. *Федотова В.Г.* Социальное конструирование приемлемого для жизни общества (К вопросу о методологии) // Вопросы философии. – 2003. – № 11. – С. 3–18.

ACTIVATION OF PRODUCTION POTENTIAL OF ENTERPRISES IN THE CONDITIONS OF CRISIS PHENOMENA

Y. Pasichnyk

State Technological University of Cherkasy

Function peculiarities of Ukrainian enterprise in the conditions of financial crisis was defined. Effectiveness of innovation resources was analyzed.

Activation principle of production potential of enterprises that includes theoretical basis, principles, patterns and indicators was worked out.

Key words: production potential, resources, factors of internal/external environments, bifurcation, saltatory evolution, mechanism.

АКТИВИЗАЦИЯ ПРОИЗВОДСТВЕННОГО ПОТЕНЦИАЛА ПРЕДПРИЯТИЙ В УСЛОВИЯХ ФИНАНСОВЫХ КРИЗИСНЫХ ЯВЛЕНИЙ

Ю. Пасичнык

Черкасский государственный технологический университет

Выявлены особенности функционирования украинских предприятий в условиях финансового кризиса. Проанализирована эффективность использования инновационных ресурсов. Разработан механизм активизации производственного потенциала предприятий, который включает теоретическое обоснование, принципы, модель и индикаторы.

Ключевые слова: производственный потенциал, ресурсы, факторы внешней и внутренней среды, бифуркации, емерджентность, механизм.